

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM PAPERS

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

TSHIVENDĀ LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI ǀA VHUVHILI (P2)

2023

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: Awara 2½

Bammbiri ǀli ǀi na masiatari a 26.

NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI

1. Vhalani idzi ndaela nga vhuronwane phanda ha musu ni sa athu u thoma u fhindula mbudziso.
2. Ni songo vhuya na edzisa u vhala bammbiri lothe. Tolani thebulu ya zwi re ngomu kha siatari la 4 ni swaye nomboro dza mbudziso dzo vhudziswaho kha zwibveledzwa zwe na guda uno riwaha. Nga murahu ha izwo, vhalani mbudziso idzo ni nange dzine na tama u dzi fhindula.

3. Bammbiri heli li na KHETHEKANYO THARU:

KHETHEKANYO YA A: Vhurendi (30)

KHETHEKANYO YA B: Nganea KANA Folukulo (25)

KHETHEKANYO YA C: Dirama (25)

4. Fhindulani MBUDZISO THANU dzo fhelela: THARU kha KHETHEKANYO YA A, NTHIHI kha KHETHEKANYO YA B na NTHIHI kha KHETHEKANYO YA C nga ndila i tevhelaho:

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

VHURENDI HO RANDELWAHO – Fhindulani mbudziso MBILI.
VHURENDI VHU SONGO RANDELWAHO – Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE.

KHETHEKANYO YA B: NGANEA KANA FOLUKULO

Fhindulani mbudziso NTHIHI. I nga vha Nganea kana Folukulo.

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI.

5. KUNANGELE KWA PHINDULO KHA KHETHEKANYO YA B (NGANEA kana FOLUKULO) NA YA C (DIRAMA):

- Fhindulani mbudziso FHEDZI dza kha nganea/folukulo na kha dirama dze na guda.
- Fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA C. Arali na fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA C.
- Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.

6. VHULAPFU HA PHINDULO

- Mbudziso ndapfu ya Vhurendi i tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 250 u ya kha a 300.
- Mbudziso ndapfu dza khethekanyo ya Nganea/Folukuloo na ya Dirama dzi tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 400 u ya kha a 450.
- Vhulapfu ha phindulo dza mbudziso pfufhi vhu tea u langwa nga maraga dzo nkedzwaho/avhelwaho. Phindulo dza vhalingiwa dzi tea u pfufhifhadzwa dza dovha dza livhanywa.

7. Tevhedzani ndaela dzo nkedzwaho mathomoni a KHETHEKANYO INWE na INWE nga vhuronwane.

8. Nomborani phindulo dza nu kokotolo maelana na mutevhe wa u nombora wo shumiswaho kha ili bammbiri la mbudziso.

9. Thomani KHETHEKANYO INWE NA INWE kha siatari LISWA.

10. Ndangatshifhinga yo anganywaho:

KHETHEKANYO YA A: I anganyelwa u swika kha minetse ya 40

KHETHEKANYO YA B: I anganyelwa u swika kha minetse ya 55

KHETHEKANYO YA C: I anganyelwa u swika kha minetse ya 55

11. Nwalani nga vhudele, nahone zwi vhaleaho.

THEBUŁU YA ZWI RE NGOMU

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI			
Vhurendi ho randelwaho/vhonwaho: Fhindulani mbudziso MBILI DZINWE na DZINWE.			
NOMBORO YA MBUDZISO	LUSHAKA LWA MBUDZISO	MARAGA	NOMBORO YA SIATARI
1. 'Ri bva kule'	Mbudziso ndapfu	10	6
2. 'Hu tshi kovhiwa ifa'	Mbudziso pfufhi	10	7
3. 'Mbilu i lilela u gavha'	Mbudziso pfufhi	10	8
4. 'Chris Hani'	Mbudziso pfufhi	10	9
NA			
Vhurendi vhu songo randelwaho/vhonwaho: Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE.			
5. 'Tshipimbi'	Mbudziso pfufhi	10	10
*PFESANI: Fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni tea u fhindula MBUDZISO PFUFHI u bva kha KHETHEKANYO YA C. Kha KHETHEKANYO YA B na KHETHEKANYO YA C, fhindulani mbudziso nthihinthi u bva kha KHETHEKANYO inwe na inwe.			
KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKUŁOO			
NGANEA: Fhindulani mbudziso NTHIHI u bva kha NGANEA dzo randelwaho.			
6. <i>Nandi ndi shenga?</i>	Mbudziso ndapfu	25	11
7. <i>Nandi ndi shenga?</i>	Mbudziso pfufhi	25	11
8. <i>Isha la Mitodzi</i>	Mbudziso ndapfu	25	14
9. <i>Isha la Mitodzi</i>	Mbudziso pfufhi	25	14
KANA			
FOLUKUŁOO: Fhindulani mbudziso NTHIHI u bva kha FOLUKUŁOO yo randelwaho.			
10. <i>Khuvhanganyo ya folukuloo</i>	Mbudziso ndapfu	25	17
11. <i>Khuvhanganyo ya folukuloo</i>	Mbudziso pfufhi	25	18
KHETHEKANYO YA C: DIRAMA			
Fhindulani mbudziso NTHIHI fhedzi u bva kha dirama dzo randelwaho.			
12. <i>U lema hu fhira u lotshelwa</i>	Mbudziso ndapfu	25	21
13. <i>U lema hu fhira u lotshelwa</i>	Mbudziso pfufhi	25	21
14. <i>Tshilwavhusiku</i>	Mbudziso ndapfu	25	24
15. <i>Tshilwavhusiku</i>	Mbudziso pfufhi	25	24

***PFESANI:** Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI.
A ni tei u fhindula mbudziso ndapfu MBILI kana mbudziso pfufhi MBILI.

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Shumisani uyu mutevhe wa u sedzulusa uri ni vhe na vhubanzi ha uri no fhindula tshivhalo tsho teaho tsha mbudziso nga u vhea luswayo ho teaho.

KHETHEKANYO	MBUDZISO	TSHIVHALO TSHA MBUDZISO DZO TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO (✓)
A: Vhurendi (Vhurendi ho randelwaho/vhonwaho)	1–4	2	
A: Vhurendi (Vhurendi vhu songo randelwaho/vhonwaho)	5	1	
B: Nganea/Folukuloo (Mbudziso ndapfu kana Mbudziso pfufhi)	6 –11	1	
C: Dirama (Mbudziso ndapfu kana Mbudziso pfufhi)	12–15	1	
*PFESANI: Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, ni tea u vha na vhubanzi ha uri no fhindula mbudziso NDAPFU NTHIHI na PFUFHI NTHIHI. A ni tei u fhindula mbudziso ndapfu MBILI kana mbudziso pfufhi MBILI.			

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI**VHURENDI HO RANDELWAHO/VHONWAHO**

Fhindulani mbudziso MBILI dziñwe na dziñwe kha NNA dzo vhudziswaho.

MBUDZISO YA 1: VHURENDI – MBUDZISO NDAPFU

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane ni kone u fhindula mbudziso i tevhelaho.

RI BVA KULE – NM Musehane

- 1 Mugumoni wa shango la vhushayandivho,
- 2 Ro phuphudzika ra vhuya ra tutuwa,
- 3 Ro tekateka nalo ri tshi toda ndivho,
- 4 Ra thunyuwa lo no ri kovhelela,
- 5 Vha tshi vhona ri fhano,
- 6 Ri bva kule ha mashango.
- 7 Henengei vhubvani vhu sa sii muthu,
- 8 Ro pikanyedza zwi tshi hata,
- 9 Phanda tshedza tsha taidza,
- 10 Ra vha na fulufhelo la u swika,
- 11 Ra lavhelela zwivhuya ro zwondolola,
- 12 Henefho nyawedzo ya vhutshilo ra lindela.
- 13 Muhuyu u tshi sala u tshi anwa mahuyu,
- 14 Goni li tshi sala li tshi fhufha malegelegeni,
- 15 Makole o vhalo o vhone,
- 16 Ndi tshifhinga tshi elaho zwothe,
- 17 Ni si welewele tshifhinga ni songo divha,
- 18 Ngauri zwi bva kule.
- 19 Muthu a tshi sala a tshi pfi vhone,
- 20 Shango li tshi dalafhala la tswukuluwa,
- 21 Ndi tshifhinga tsha zwothe zwi tshilaho,
- 22 Zwothe zwi bva kule,
- 23 Vhutshilo hashu ho ralo-vho,
- 24 Ni si dipofudze mato no ruda.

Murendi kha itshi tshirendo u tama ri tshi zwi dzhiela nzhele uri zwithu zwi dzhia tshifhinga uri zwi swike hune zwa bvelela/khunyelela.

No disendeka nga fhungo ili, sengulusani ndila ine murendi a shumisa ngayo mitaladzi/vese u bvisela khagala thalutshedzo ya tshirendo itshi.

Phindulo yanu i tea u vha maanea a maipfi a u bva kha a 250 u ya kha a 300.

[10]

MBUDZISO YA 2: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi tevhelaho.

HU TSHI KOVHIWA IFA – FR Mudau

- 1 Bugu dza vulwa dza vhalwa
- 2 Ramilayo a kupula biko
- 3 Mukoma wa ndaka o sia o riwala
- 4 Lino ndi duvha la mukovho wa ifa.
- 5 Malaifa a sedzana khofheni
- 6 Zwifhatuwo zwo vhihelwa he dure
- 7 Vhana vha khotsi vha nga vha sa fhedzana
- 8 Ndaka ya lino ndi mulimo ngoho iyi ndo i vhona
- 9 Iwe tanzhe mukovhe wau ndi ...,
- 10 Ndo u vhudza nde lupfumo lu mavuni riwananga
- 11 Khomba dzanga mbili ifa lanu ndi ...,
- 12 Vhalani Bugu ya Mateo 5 ndimana thukhu ya ...,
- 13 Lupedzi lwanga thi nga hangwi u dinetisa hau
- 14 U zwothe kha nne, zwanga zwothe ndi zwau!

- 2.1 Tshirendo itshi ndi tsha lushaka-de? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 2.2 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mutaladzi/vese ya 2, 'Ramilayo ... biko'. (2)
- 2.3 Figara ya muambo ine murendi a i shumisa kha mutaladzi/vese ya 8 i dzumbulula hani vhudipfi hawe? (2)
- 2.4 Muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bvedza nga itshi tshirendo ndi ufhio? (2)
- 2.5 Ni a tendelana na na ndila ine ifa la khou kovhiwa ngayo afho kha mitaladzi/vese dza 13–14? Tikedzani phindulo yaṅu nga mbuno MBILI. (2)

[10]

MBUDZISO YA 3: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi tevhelaho.

MBILU I LILELA U GAVHA – WMR Sigwavhulimu

- 1 Mbilu i dudumela i sa fhidzi,
- 2 I lingedza u gavha madzanga a shango,
- 3 Ya thenisa muya-vhuthu
- 4 Nga u u nyalisa vhutungu-phatho.
- 5 Mbilu sa miri ya deme.
- 6 I lwedzanaho u gavha tshilidzi tsha duvha,
- 7 Kha i vhanyuludze tserekanywa dza madzanga a shango
- 8 I lilele u gavha Tshilidzi tshidzo ya muya.
- 9 Mbilu yo pinikwa vhupulini ha nama,
- 10 I vhalavhala yo lianela dinzwini,
- 11 Mbilu sa dongololo yo katana kha mudifho wa shango
- 12 I do kundwa u swikisa mulaedza wa tshidzo.

- 3.1 Tshirendo itshi ndi tsha lushaka-de? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 3.2 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mutaladzi/vese ya 1, 'Mbilu ... fhidzi'. (2)
- 3.3 Figara ya muambo ine murendi a i shumisa kha mutaladzi/vese ya 5 i dzumbulula hani vhudipfi hawe? (2)
- 3.4 Muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga itshi tshirendo ndi ufhio? (2)
- 3.5 Ni a tendelana na na kuhumbulele kwa murendi ku re kha ndima/tshitanza tsha 3? Tikedzani phindulo yaṅu nga mbuno MBILI. (2)

[10]

MBUDZISO YA 4: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi tevhelaho.

CHRIS HANI – LR Ndlovu

- 1 Lufu lwau lwo rengedisa khuda dza shango,
- 2 Mbilu dza vhathu dza dzikuswa sa maḁi a tshi dzikuwa
- 3 Lufu lwau lwo khanikha na he mbonzhe ha vha hu si na
- 4 Na vha sa athu u bebwa mudzinginyo uyu vho u pfa
- 5 Vha tetemela ngomu vhuaweloni he vha awela.
- 6 Wo nga kholomo yo hweswaho dzhogo
- 7 Maḁuvhani a thambulo ya u tambula hau,
- 8 Wo nga mbongola yo hweswaho masaga,
- 9 Musi Afrika Tshipembe lo siamela mbedḁa malaloni
- 10 Wa kundwa u vhona tshedza tshi tshi thoma u sendela.
- 11 Wo fa a wo ngo fa
- 12 U khou tshila naho zwo ralo
- 13 Hau vhutshilo a vhu dzimi sa tshikenzenze
- 14 Vhu khou nzhangama sa mulilo wa munzhanganzhanga
- 15 Lwayoni lwau ho nambatela vha si na mbalo.
- 16 Nga nungo tshisima wa lingedza u kapa,
- 17 Maḁi a tshi thunyuluwa a wana wo no nenga,
- 18 Nga nungo tshedza wo lingedza u ri hovhela
- 19 Tshedza tshi tshi swika tsha wana wo no theuwa
- 20 Mavu a sa shone u nanzwa biko la muvhili wau

- 4.1 Tshirendo itshi ndi tsha lushaka-de? Tikedzani phindulo yaḁu. (2)
- 4.2 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mutaladzi/vese ya 3, 'Lufu lwau ... hu si na'. (2)
- 4.3 Figara ya muambo ine murendi a i shumisa kha mutaladzi/vese ya 9 i bvukulula hani vhudipfi hawe? (2)
- 4.4 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga ndima/tshitanza tsha 3? (2)
- 4.5 Ni a tendelana na na kuhumbulele kwa murendi ku re kha ndima/tshitanza tsha 4? Tikedzani phindulo yaḁu nga mbuno MBILI. (2)

[10]

NA

VHURENDI VHU SONGO VHONWAHO (HA KHOMBEKHOMBE)**MBUDZISO YA 5: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI**

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi tevhelaho.

TSHIPIMBI – TR Ratshitanga

1	Tshipimbi ndi tshikhuna
2	Ndi vhushai ha muhumbulo
3	A kaidzwaho a pfa,
4	Ndi a fhedzaho e mutali
5	Vho tshinyaho ndi vhabebi,
6	Vhe vha ralo u tshivha,
7	Vhunga avho vhe madenzhe,
8	A vhana vhavho vhothe.
9	Haho mutali na muthihi,
10	We a talifha nge a thanya,
11	Vhutali na u vuda ndi phiriswa,
12	Dzo rathiswaho nga vho bebaho.
13	Tshipimbi tshi sika mbiti,
14	Ngeno a si natsho a tshi pembela,
15	Sa zwila yo fura mukhaha ya khanya,
16	I sa khukhulwi nga thongwana.

- 5.1 Tshirendo itshi ndi tsha lushaka-de? Tikedzani phindulo yau. (2)
- 5.2 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mutaladzi/vese ya 13, 'Tshipimbi ... mbiti'. (2)
- 5.3 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga tshirendo itshi? Tikedzani phindulo yau. (2)
- 5.4 Thouni ya tshirendo itshi i thusedza hani u dzumbulula mutevhetsindo? Tikedzani phindulo yau. (2)
- 5.5 Ni a ima na na murendi kha zwine a amba kha ndima/tshitanza tsha 4? Tikedzani phindulo yau nga mbuno MBILI. (2)

[10]**THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30**

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKULO

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha nganea kana folukulo ye na guda FHEDZI.

NGANEA**NANDI NDI SHENGA? – NE Sigogo**

Fhindulani MBUDZISO YA 6 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 7 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 6: NANDI NDI SHENGA? – MBUDZISO NDAPFU

Bugu ya nganea yo dzudzanyeaho zwavhudi i vha i na puloto i tevheleleaho lwa vhudele.

No disendeka nga likumedzwa ili, sengulusani ndila ine muḽwali a shumisa ngayo vhaanewa vhahulwane u bvisela khagala nyito i takuwaho sa tshiḽwe tsha zwipida zwi vhumbaho puloto.

Vhulapfu ha maanea aḽu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 7: NANDI NDI SHENGA? – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tsha mafhungo tshi bvaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

'Vha khou toḽa mini muḽini wanga? Vho Ana! Vho Ana! Kha vha bve nga gethe helila le vha dzhena ngalo! A thi toḽi na u vha vhona. Kani vho ḽa u bwela dziḽwe phamba? Ndi ri ...'

Vho Luvhani vho mbo ḽi ḽa vha vha fara zwanḽa zve vha vha vha tshi khou zwi ḽharamudza musi vha tshi khou amba.

5

'Khotsi a Lufuno, a ri iti ngauralo. Vhone vho no thetshelesa zve avha Vho Ana vha ḽa ngazwo?'

'Zwino? Kha ri vha thetshelese ri pfe zwo vha hwalaho.'

'Luvhani, inwi ni tou nga a ni vha ḽivhi havha muthu. Vha tou pfi vhomutandangauweriwanemakwati. Hafhu havha Vho Ana ndi vhone vhe vha vha vha tshi dzulela u goḽa ḽwana washu vha tshi ri ndi shenga. Zwino ri nga vha thetshelesa hani?'

10

Vho Luvhani vho do fara khakhathi ya u luvhelela Vho Madilaga vha vhuye vha tende u dzula na Vho Ana. Vho Madilaga vho do fhedza vho tenda u dzula fhasi vha thetshelesa zwa maramani a Vho Ana.

15

'Aa!' Vho Ana vha ralo vha khou losha.

'Aa!', ndi Vho Luvhani vha tshi vha bvumela.

'Vho Luvhani, hezwi vha tshi vhona nne ndo difunga nda da, ndi uri a thi na mulalo hafha mbiluni yanga. Ngoho nne ndo tou da nga nne mune, ndo ri a thi rumeli lini. Ha hezwi zwine havha vha vha muḁi vha khou nnyita, ndo da ndi tshi khou zwi 20
lavhelela uri muthu muḁwe na muḁwe o takalaho a nga zwi ita. Na nne ndo vha muḁuḁwedzi muḁulu wa uri shango li zwi tende uri nangoho Tshifhiwa ndi shenga.'

'Naho ho itwa zwothe, ha vhidziwa na Vho Nicholson uri vha ri talutshedze nne naho ngomu hanga ndo zwi pfesesa, ndo di diita wa vengo na vivho nda naḁa u 25
hasha phungo mmbi. Zwino hei, a hu na tshe nda vhuyelwa ngatsho. Luvalo lwanga a lu ntendeli ndi tshi dzula ndi kha vengo. Ndi ngazwo ndi fhano. Ndi khou ri ndi farelwe.'

Hafho nduni ha thoma he hwii! Vho Luvhani vha pfa vha si tsha kona u difara vha mbo di thukhula tshililo tshavho. Vho Ana na vhone a zwo ngo vha sia fhethu, na 30
vhone vho tshi bvumela. Vhathu vhothe vthuraru havho vho ri u lila vha bvisa na vhuphugwane. Fhedzi nga murahu vho do ri vho no fhumula, vha kona u amba. Vho amba, muḁwe na muḁwe a bvisa zwa khanani yawe. Zwe zwa takadza ndi zwa uri nga murahu vho do swika he vha pfesesana vha farelana. Musi vho no farelana, Vho Luvhani vho do ita tie vha nwa vhothe. 35

'Vho Ana,' Ndi Vho Luvhani.

'Aa!'

Nne ndi khou livhuha zwe vhone vha vha na tshivhindi, vha difunga uri haya mafhungo ri a ladze.

[Ndimya ya 10]

- 7.1 Ndi lushaka lufhio lwa khudano lwu tanuwaho afho mathomoni a tshibveledzwa tshe na vhala kha mafhungo o nekedzwaho? Tikedzani phindulo yaḁu. (2)
- 7.2 Mafhungo e na vhala afho ntha, a dzumbulula mvumbo-de ya Vho Luvhani? Nani mbuno MBILI. (2)
- 7.3 Mutangano wa vhadzulapo vha Tshandebvu u vha na thusedzo-de kha magumo a lishandi a bugu iyi? Talutshedzani nga mbuno MBILI. (2)
- 7.4 Ndi tshipida tshifhio tsha puloto tshi tanuwaho nga mafhungo aya? Tikedzani phindulo yaḁu. (2)
- 7.5 Mafhungo e na vhala afho ntha a thusedza hani kha u ni humbudza zwa murahu buguni iyi? (2)
- 7.6 Siangane na fhethuvhupo zwi tutuwedza hani kutshilele kwa Vho Ana mafhungoni e na vhala afho ntha? Tikedzani phindulo yaḁu (2)

- 7.7 Ndi ifhio ndivho ya muñwali ya u shumisa Vho Ana sa mubvumbedzwa buguni iyi? Tikedzani phindulo yañu. (2)
- 7.8 Mafhungo e na vhala afho nṱha a bvisela khagala vhudipfi-de ha Vho Madilaga? (2)
- 7.9 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une muñwali a tama u u swikisa kha vhathu nga nganea iyi? (2)
- 7.10 Ndi afhio masiandaitwa a ḍiswaho nga u sa ṱanganedza u vhifha muvhilini ha Vho Luvhani nga Vho Madilaga buguni iyi? Sumbedzani nga mbuno MBILI. (2)
- 7.11 U ya nga kuvhonele kwañu, no vha ni tshi nga itani nga nyimele ine Vho Luvhani vha ṱangana nayo buguni iyi? Bulani ZWIRARU (3)
- 7.12 Ni a pfela vhuṱungu Tshifhiwa sa ñwana o bebwaho e na ḷino ḷithihi? Tikedzani phindulo yañu. (2)
- [25]

ISHA LA MITODZI – NE Phaswana

Fhindulani MBUDZISO YA 8 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 9 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 8: ISHA LA MITODZI – MBUDZISO NDAPFU

Bugu ya nganea yo dzudzanyeaho zwavhuḍi i vha i na puloto i tevheleleaho lwa vhudele.

No ḍisendeka nga ḷikumedzwa ḷi, sengulusani ndila ine muḱwali a shumisa ngayo vhaanewa vhahulwane u bvisela khagala nyito i takuwaho sa tshiḱwe tsha zwipḱa zwi vhumbaho puloto.

Vhulapfu ha maanea aḱu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 9: ISHA LA MITODZI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipḱa tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni ḱo kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhele.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

Vhulwadze ha Vho-Maria ndi ha mbilu. Madokotela a vho ngo fhedza tshifhinga tshilapfu vho vha valela lini. Vho ri u vha ṭhathuvha, vha wana uri zwo tea uri vha dzule maḱuvhanyana vhe vhuongeloni; u bva afho vha mbo ḱi ḱewa mishonga ine vha ḱo fanela u i shumisa musi vhe hayani.

Hu na zwine nda wana zwo tea uri ndi ni vhudzise ni a ḱivha. Fhedzi a si zwi no 5
dina mufumakadzi wanga. Ndi ngani ni sa ṭḱḱi Rotondwa a tshi malana na Musatondwa? Mmbudzeni uri ndi tshithu-ḱe tshine na sa tshi pfesese kha vhana havha vhavhili; khamusi na ḱe ndi ḱo tshi pfesesa.' Vho-Aifheli vha ralo vha tshi khou ita na u swḱa-swḱa mahadḱa a uyu mufumakadzi wavho vho dzula masofani vha tshi khou swiṭula. 10

'A thi ri ndo vha vhudza uri ndi ngani; vhone vha tou pili, vhe ḱa ḱa afha ḱi a kovhela; ḱe ndi vhona zwi so ngo fanela uri ḱwananga a male muthu ane a mu fhira lini.' Ndi hone Vho-Maria vha tshi amba nga ipfi ḱa vhulenda.

'Zwenezwo fhedzi-fhedzi mme a Rotondwa?' Vho-Aifheli vha ralo vha tshi takusela na ipfi ḱṭha. Vho-Maria vho ri u sedza avha Vho-Aifheli khofheni musi 15
vha tshi ralo, vha mbo ḱi thoma u tetemela; vha ri haya mafhungo ndi one ane a khou vha vhangela hovhu vhulwadze.

Naho Vho-Maria vho vha vha tshi tou hagala zwi tshi ḱa kha mbingano ya Rotondwa na Musatondwa, Vho-Aifheli vho vhona hu si na tshine tsha nga ita uri havha vhana vha si dzule vhoṭhe. Mafhungo a vhukale Vho-Aifheli a vha vhoni 20
uri ndi one ane a nga thivhela vhathu vho funanaho u malana. Vho-Aifheli vho vho ḱo vhona zwo tea uri haya mafhungo vha tou a dzudzanya zwavhuḍi na khotsi a Musatondwa; Vho-Loshani. Na zwenezwo a zwo ngo dzhia tshifhinga vha so ngo vhone vha rera ngaḱo heli fhungo.

'Fhungo heli nne ndi wana li tshi nkondela vhukuma. Nne hafhala ha havho 25
Vho-Netshipate ndi vhidzwa khotsimunene, zwino vhushaka hovhu ri si nga si
vhu dzhie sa miswaswo. Naho ri sa divhi uri ho da hani; fhedzi ngauri vhatu vha
ha Netshipate vha ndzhia sa khotsimunene, fhungo heli lone ndi wana li tshi
ntsomela tshothe. Vhana havha vha nga si malane.' Vho-Loshani vha ralo vha tshi
ita na u kweta tshitiko nga tshanda tshamonde. 30

'Iwe vhatu, naa mafhungo aya khe a tshi nga a do konda. Vhone vha tou vha na
vhuṭanzi ho dalaho ha uri a ri vhatu vhatihi. Vha ha Netshipate na vha ha
Loshani a vha vhuyi vha vha dzofha lithi. Tshipate vhone vha dzhiwa sa
khotsimunene nga u vhonala havho vha tshi phalala hafhala Tshipate. U malana
ha vhana vhashu ndi zwone zwine zwa nga vhumba vhushaka hone-hone. 35
Vho-Loshani heli fhungo kha ri li vhone li fhungo line la vha la ndeme.'

[Ndimya ya 11]

- 9.1 Ndi lushaka lufhio lwa khudano lwu taniwaho nga u tetemela ha Vho-Maria mafhungoni e na vhala afho ntha? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 9.2 Mafhungo e na vhala afho ntha, a dzumbulula mvumbo-de ya Vho-Aifheli? Nani mbuno MBILI. (2)
- 9.3 U funana ha Rotondwa na Musatondwa zwi vha na mushumo-de kha magumo a lishandi buguni iyi? Talutshedzani nga mbuno MBILI. (2)
- 9.4 Ndi tshipida tshifhio tsha puloto tshi tanwaho nga mafhungo aya? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 9.5 Mafhungo e na vhala afho ntha a thusedza hani kha u ni humbudza zwa murahu buguni iyi? (2)
- 9.6 Siangane na fhethuvhupo zwi tutuwedza hani vhudifari ha Vho-Maria mafhungoni e na vhala? Tikedzani phindulo yaṅu (2)
- 9.7 Ndi ifhio ndivho ya muṅwali ya u shumisa Vho-Loshani sa mubvumbedzwa buguni iyi? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 9.8 Mafhungo e na vhala afho ntha a bvisela khagala vhudipfi-de ha Vho-Maria? (2)
- 9.9 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une muṅwali a tama u u swikisa kha vhatu nga nganea iyi? (2)
- 9.10 Ndi afhio masiandaitwa MAVHILI a diswaho nga u sa tangedza u funana ha Rotondwa na Musatondwa nga Vho-Maria buguni iyi? (2)

- 9.11 U ya nga kuvhonele kwaṅu, no vha ni tshi nga itani nga nyimele ine Rotondwa a khou ṭangana nayo buguni iyi? Bulani ZWIRARU. (3)
- 9.12 Ni a pfela vhuṭungu Vho-Aifheli sa munna wa Vho-Maria? Tikedzani phindulo yaṅu nga mbuno MBILI. (2)
- [25]

KANA

FOLUKUŁOO***KHUVHANGANYO YA FOLUKUŁOO – RV Tshikovhi***

Fhindulani MBUDZISO YA 10 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 11 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 10: *KHUVHANGANYO YA FOLUKUŁOO* – MBUDZISO NDAPFU

Vhaanetsheli vha mañwalwa a sialala vha shumisa zwiwo zwo faranaho na maipfi a bvumelanaho u bvisela khagala muhumbulo muhulwane kha vthathetshelesi.

Ni tshi shumisa mañwalwa a sialala a tevhelaho; sengulusani ndila ine zwiwo zwo faranaho na maipfi a bvumelanaho zwa shumiswa ngaho u bvisela khagala muhumbulo muhulwane mañwaloni aya.

TSHIBVELEDZWA TSHA C**LUNGANNO**

'Munna na ngoma yawe'

'O dzula henefho ha bvelela munna'

'Uyo munna a dzhiela uyo mutukana zwiliwa'

'A ri u fhedza a posa uyo mutukana nga ngomu ngomani'

NA

TSHIBVELEDZWA TSHA D**MIRERO**

'Hu laiwaho vhazwale ndi hune tsiwana ya laiwa hone'

'Dzi tshi ya vungani dzi ranga u pangiswa'

'Phala i wana musuki, mutshini u fhira ngaho'

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 11: KHUVHANGANYO YA FOLUKULO – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA E**KUDELE KWA LUFU – RV Tshikovhi**

Salungano! Salungano!

Kalekale musi lufu lu sa athu u vha hone, ho vhuya ha vha na mutangano wa vhatu vha tshaka dzothe vhe vha vha vha tshi khou tshila nga tshifhinga tshenetsho. Kha mutangano uyo ho vha hu tshi khou rerwa nga ha lufu. Vhawe vhatu vho vha vha tshi sumbedza uri vha vhona tsha khwine ri sa fi ngeno vhawe vha tshi ri tsha khwine ndi musi ri tshi fa. Mutangano uyo wo dzhia tshifhinga tshilapfu vhukuma hu sa tandwi li no fukwa. 5

Nga murahu ha tshifhinga tshilapfu ha rumeliwa dongololo na luaviavi uri zwi swikise vhpfiwa ha vhatu nga ha lufu kha Mudzimu.

Dongololo lone lo vha lo vhudzwa zwauri li swike li ambe zwauri vhatu vha khou tama u tshila vha sa fi u swikela nga hu sa fheli. Uyu wo vha u wone muhumbulo wa vhanzhi. Dongololo lo mbo di takuwa na zwenezwo la dzhena ndilani. 10

Luaviavi lwone lwo mbo di laedzwa uri lwone lu ambe uri ndi khwine vhatu vha tshi fa. Luaviavi lu tshi sala lu tshi takuwa ndi musi dongololo lo no vha kule vhukuma. Zwenezwo zwa sia vhatu vhanzhi vhe na fulufhelo la uri hu do thoma u swika mulaedza wa dongololo. Dongololo musi li ndilani, ha swika he la tangana na mbula. La la la fura la edela henefho fhasi ha muri. 15

Luaviavi lwone lwa da lwa fhira lwa vhuya lwa thaphudza lwendo lu songo awela ndilani. Lu tshi sala lu tshi swikisa mulaedza wo ralo nahone wa tanganedzwa. Ha pfi lu swike lu ambe zwauri vhatu vha do fa. 20

Dongololo li tshi karuwa la mbo di dovha la dzhena ndilani. Li tshi kha di vha vhukati na lwendo la tangana na luaviavi lu tshi vho humela murahu. Lo ri u swika la nekedza khumbelo ya uri vhatu vha khou tama u tshila vha sa fi u swika nga hu sa fheli. Zwe la vhudzwa zwo vha zwauri ho tanganedzwa fhungo la u thoma; ngauralo vhatu vha do fa. Ndi henefha he lufu lwa thoma hone. 25

Ha vha hone u fa ha lungano.

[Siatari la 95]

11.1 Ndi tshifhio tshiitisi tshi itaho uri vhatu vha pfi a vha nga tshili u ya nga hu sa fheli? (2)

11.2 Lungano ulu lu wela kha lushaka lufhio lwa ngano? Tikedzani phindulo yanu. (2)

11.3 Ndi ngafhi hune muanetsheli a sumbedza vhutsilu ha dongololo mafhungoni a lungano ulu? (2)

- 11.4 U swikiswa ha mulaedza nga dongololo u lenga kha Mudzimu wa uri vhathu vha do tshila u ya nga hu sa fheli, zwi tana hani vhudipfi ha vhathu? (2)
- 11.5 U swikisa mulaedza nga luaviavi u thoma kha Mudzimu zwi thusedza hani u bveledza magumo a lishandi? (2)
- 11.6 Ndi ifhio pfunzo ine muanetsheli wa lungano ulu a toda vhathetshelesi/vhavhali vha tshi i guda nga u shumisa luaviavi na dongololo? (2)
- 11.7 Inwi ni takalela mulaedza ufhio kha wa dongololo na wa luaviavi? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno MBILI. (2)

NA

TSHIBVELEDZWA TSHA F: VHURENDI HA SIALALA (TSHIKHODO)**VHATAVHATSINDI VHA THENGWE – VR Tshikovhi**

- 1 Avha ndi Vhatavhatsindi vha tshiheni!
- 2 Tshiheni tsha Nyaphungatshena
- 3 Tsho phungaho mavhele na vhana.
- 4 Ndi vhone nnda ndumela shevhoni,
- 5 Vhane vha u fhedza wo dzula heneffho.
- 6 Ndi vhone Vhangona
- 7 Vhabikwa na ive, ive la vhibva
- 8 Vhangona vha sala.
- 9 Ndi vhone ngwaniwapo wa Venda,
- 10 A thi rumeli mutsinda.
- 11 Ndi ya nga ndothe musanda
- 12 Thi luvhelwi.
- 13 Ndi vhone mutoda ndimo
- 14 A sa todi shango la muthu.
- 15 Ndi zwifho zwa mativha, mabako na zwisima.
- 16 Ndi vhone vha vhulungu vhutete
- 17 Vhu no lunzhedzwa nga a re na nzhele;
- 18 Vha si na nzhele vha a fhaladza.
- 19 Ndi vhone vha no fulela nndu vho dzula;
- 20 Vha takuwa nga u vhea sunzwa!
- 21 Ndi vhone vhane vha dola maswi a munenzhe;
- 22 Ndi vhone vhane vha divhona nga tshivhoni.
- 23 Tsha dzivha Fundudzi.

[Siatari la 138]

- 11.8 Ndi zwifhio zwine murendi a toḁa u vhudza vhathu nga mitaladzi/vese ya 4 na ya 5?
'Ndi vhone ... henefho.' (2)
- 11.9 Sumbedzani ndeme ya ipfi 'ngwaniwapo' zwi tshi kwama vhaṁavhatsindi vha Thengwe. (2)
- 11.10 Figara ya muambo yo shumiswaho kha mutaladzi/vese ya 15 i ḁisa kuhumbulele-ḁe kha vhavhali? (2)
- 11.11 Muhumbulo muhulwane u ṁaniwaho nga ndima/tshitanza tsha 2 ndi ufhio? (2)
- 11.12 Ni a takalela u ḁiwana ni muthihi na Vhaṁavhatsindi vha Thengwe?
Tikedzani nga mbuno THARU. (3)
[25]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 25

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha dirama ye na guda FHEDZI.

U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – IP Demana

Fhindulani MBUDZISO YA 12 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 13 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 12: U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – MBUDZISO NDAPFU

Mafhungo a bugu ya dirama arali a shaya khudano a a rothola, zwa sia vhavhali vha tshi vha na vhuludu na u kundelwa u tevhela nyelelo ya mafhungo zwavhudi.

No disendeka nga likumedzwa ili, sengulusani ndila ine muniwali a shumisa ngayo vhatambi u bvisela khagala khudano buguni iyi.

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 13: U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA G

VHO-MARITA:	Zwa mulovha a zwo ngo ndinela hone. Zwino afho ho zwimbaho a hu khou vhavha naa nwananga? Ngoho khotsi anu vha ya konda nwananga. Uyu Khwaṭhisani ene-vho ha ngo vhuya a diimisela u pfa muhumbulo wa muṁwe lini. A thi divhi uri na mulayo wa hone o u wana ngafhi? A vhuye a tou ri ha pfi mafhungo a vhasadzi zwo fhela. Khotsi vha vhuya vha tou ri 'Khwaṭhisani', u do wana muthu a tshi tou nga a sa vundekana a tshi ya henengei. (Vho-Marita vha ralo vha sea sa muthu ane a khou pfela vhuṭungu hoyu nwana wavho)	5 10
MASHUDU:	Izwi zwa uyu ngoho u nga vhuya wa ri a si zwa fhedzi. Areḁi mmawe! Ndi fhano ndi na ndala khulu heyo. A thi divhi na uri ndi nga tou la mini. (U ralo a mbo di rothisa mṱodzi)	
VHO-MARITA:	Ndi ni itele tie kana gofhi naa nwananga? Arali ni khou toda nyamunaithi i hone firidzhini, kani ndi ni dzhieie wone!	15

MASHUDU:	A hu tshe na tshiñwe tshine nda tōda. Zwenezwo zwi dō vha zwo luga. (<i>U ralo o di dzula kha sofa. Hu dzhena Khwaṭhisani</i>)	
KHWATHISANI:	Naa vhone vha dō vhuya vha awela-vho lini? Ndi amba hune vha kha di twa vha tshi shishinika na dzibodo ngeno iyi 20 ndeñwa yavho yo dzula i si khou ita tshithu. Vha vhona hu hone vha tshi khou tonda naa? Vhone na muṅangoni watsho u nga si vhuye wa humbula uri vho swika lini.	
VHO-MARIṬA:	Inwi Khwaṭhisani, muthu arali o balelwa nga vhañwe hangei nnda a songo bvisela vuvu lawe ngeno hayani. Nṅe ngauri ndo 25 beba a tho ngo tsha fanelwa nga u ita tshithu naa? Iyo nyonyoloso ya hone ndi dō i ita lini-ha mathina?	
KHWATHISANI:	A hu na nyonyoloso i no khou itwa ndi u lema fhedzi. Na lwone Mashudu lwa hone a lu vhuyi lwa zwi vhona uri lu khou 30 loiwa masiari tshivhangalala. Khalwo lu vhona lu tshi khou tondiwa vhukuma. Lwo katana nṯha ha sofa sa ṅowa ni lu vhone. A hu na na mushumo na muthihi u no diḥwa. Muthu a vhuya a dzula iṯali u humbula vhatukana fhedzi. Pheleha ya pheleha yeneyi.	
VHO-MARIṬA:	Nangwe arali e pheleha ndi pheleha yanga. Kana ndi khou mu 35 lowa kana a thi mu lowi a si zwaṅu. (<i>Vha ralo vho faredza tie na zwiñwe zwiḍyangudyangu nga ṯhireyi vha tshi isela Mashudu</i>)	
KHWATHISANI:	Mathina iyi tie vha khou lugisela yone ndeñwa yavho? Nazwino ndi zwi zwihulu, a thi humbuli uri hu kha di vha u 40 tonda-vho hovhu.	
MASHUDU:	Inwi Khwaṭhisani, ni khou tou gwa mini kha nṅe hi? Ndeñ wa ni khou tou diamba. Avha vhasidzana vhane na ṯwela u vha ñwalela marifhi vhone a si dzipheleha? Nazwino areḍi! (<i>U a sea muhoyo</i>) 45	

[Luṯa I Bono III]

- 13.1 Ndi mini tshi vhangaho khuḍano vhukati ha Vho-Mariṭa na Khwaṭhisani mafhungoni e na vhala afho nṯha. (2)
- 13.2 Khwaṭhisani u olwa sa muthu-ḍe afho mafhungoni e na vhala afho nṯha? (2)
- 13.3 Mafhungo e na vhala afho nṯha a ṯana tshipiḍa tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 13.4 Mafhungo e na vhala afho nṯha a na ṯhuṯhuwedzo-ḍe kha zwe zwa fhedza zwo bvelela kha Mashudu magumoni a buguni iyi? (2)

- 13.5 Ndi ngafhi hune ra wana muniwali a tshi ri bveledzela aironi ya dirama buguni iyi. (2)
- 13.6 Mufhindulano u re vhukati ha Vho-Marita na Khwathisani afha mafhungoni e na vhala u dzumbulula thounu na vhudipfi-de? (2)
- 13.7 Ndi ufhio mulaedza muhulwane une muniwali a tama ri tshi u dzhiela ntha nga mafhungo a dirama iyi? Tikedzani phindulo yaanu. (2)
- 13.8 Vhalani mutaladzi wa 45: (*U a sea muhoyo*) Talutshedzani uri ndi ngani muniwali a tshi khou shumisa ndango ya tshiteidzhi nga ndila heyi? (2)
- 13.9 Mudzedze wa tshifhinga u na thuthuwedzo-de kha vhudifari ha Mashudu mafhungoni e na vhala afho ntha? (2)
- 13.10 Ndi ndivho ifho ya muniwali ya u shumisa Heleni sa mubvumbedzwa diramani iyi? (2)
- 13.11 Ni a pfela vhutungu Vho-Nefefe nga zwe zwa bvelela kha Vho-Marita musi dirama iyi i tshi swika magumoni? Tikedzani phindulo yaanu. (2)
- 13.12 No vha ni tshi nga ita mini arali ho vha hu inwi Lufuno musi Mashudu a tshi ri ha tsha ni funa? Bulani ZWIRARU. (3)

[25]

TSHILWAVHUSIKU – TT Mudau

Fhindulani MBUDZISO YA 14 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 15 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 14: TSHILWAVHUSIKU – MBUDZISO NDAPFU

Mafhungo a bugu ya ḍirama arali a shaya khudano a a rothola, zwa sia vhavhali vha tshi vha na vhuludu na u kundelwa u tevhela nyelelo ya mafhungo zwavhudi.

No ḍisendeka nga likumedzwa ili, sengulusani nḍila ine muniwali a shumisa ngayo vhatambi u bvisela khagala khudano buguni iyi.

Vhulapfu ha maanea an̄u vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 15: TSHILWAVHUSIKU – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni ḍo kona u fhindula mbudziso dzo ḍisendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA H

PIET:	U a ḍivha n̄wananga, hafha fhethu ndi havhudi nga maanda ho vuda, ha rothola ha ḍifha, ndi fhethu he nda vhuya nda lora ndi tshi tshila hone. Phanda a thi tsha ya.
LUKA:	Na n̄e u pfuluwa hafha fhethu zwi ḍo nkondela nga maanda, hafha ndi shangoni. Ndo t̄anganedza vhurifhi vhu no bva kha Vho Potgieter vha tshi t̄ahisa uri ri dzudzanye vhupo uhu nga nd̄ila ya manakanaka ine ya langea. Tshiniwe hafhu, vha khou amba uri hune vha vha hone a si havhudi, vha tama uri ri vha sendele fhano. 5
PIET:	Vhukuma, hafha ndi Amsterdam, ndi hayani! N̄e a hu na hune nda kha ḍi ya hone. Ndi fhano ndi hayani. Vhaḏuhulu vhang vha ḍo fela fhano. Ndi lone shango lavho heli! Li na dzithavha dzo pfumaho miri, hatsi vhudaladala na milambo ya maḏi manzhi. Heli shango ndi mpho ya Mudzimu. Ndi lone bako la vhudzumbamo kha maswina ashu. Arali hu na vhane vha ḍo ri khakhela, riṇe ri ḍo lwa u swika shotha la u fhedza li tshi rotha kha tsinga dzashu. Ndi lone shango le vhokhotsi ashu vha li lora vha tshi lorela riṇe vhaḏuhulu vhavho. 10 (Hu dzhena mukegulu Ouma na Ledia musadzi wa Luka.)
LUKA:	Ledia, u dinwa ngani u tshi nga a wo ngo takala. (U a mu kuvhatedza.)
LEDIA:	A thi tshe na khuhu tshitumbani. Iwe u sokou hwala maḏithu ane a khou fhedza khuhu dzashu. U vhona u nga zwi a ntakadza. 20
OUMA:	Iwe Piet na iwe Luka ni sokou ima ima, ngeno thakha yashu i tshi khou fhela.

PIET:	Ndi khou ḁa heneḁho u ṭolela zwo pwasheaho. Vhoinwi vhasadzi ni dinwa nga u amba nga u thathaba. Ri ḁo tandululisa hani thaidzo ni tshi amba na nga zwanda. (<i>Hu bva Oubas Piet na Ouma.</i>)	25
LUKA:	Nga lufuno lwa mbilu yanga kha iwe, zwe zwa bvelela zwa khanikha mbilu yau nga u ralo na nṅe a zwi nga litshi u nṭokonya. Ri bva kule nga maanda Ledia. Vhokhotsi ashu vho takuwa Kapa nge vha naliswa nga kuvhusele kwa Mabirithania kha kusi kwe kwa vha ku kwashu. (<i>Maṭo ṭadulu.</i>) Sedzai hangei he maṭo anga a lilala. Sedza zwe gole ḁa ita. U tswukuluwa ha lukole a si niwambo wa maḁumbu ane a ḁo rithea. Arali u na maṭo a no vhona, nkhaneelelele nga nyambo dzo talatadzwaho u tswukani ha lukole.	30 35
LEDIA:	Nṅe ndi ri, Arali zwi tshi konadzea, ra tou pana gariki, ra kuvhanganya zwi re zwashu, ra fhirela phanda, zwi nga vha khwiṅe. Vhonai, hune ra vha hone ro sokou vhukati ha vhatsinda woyoo! A ri pfani nga nyambo, nahone a ri andani. Arali u tshi mpfuna, thetshelesa zwine nda amba.	

[Luṭa II Bono I]

- 15.1 Ndi mini tshi vhangaho khuḁano vhukati ha Vho Luka na Vho-Ledia mafhungoni e na vhala afho nṅha? (2)
- 15.2 Vho Luka vha olwa sa muthu-ḁe mafhungoni e na vhala afho nṅha? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 15.3 Mafhungo e na vhala afho nṅha a ṭana tshipiḁa tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 15.4 Mafhungo aya e na vhala afho nṅha a na ṭhuṭhuwedzo-ḁe kha zwe zwa fhedza zwi tshi bvelela kha Vho-Ledia magumoni a buguni iyi. (2)
- 15.5 Ndi ngafhi hune ra wana muṅwali a tshi ri bveledzela aironi ya ḁirama buguni iyi. (2)
- 15.6 Mufhindulano u re vhukati ha Vho-Luka na Vho-Piet afha mafhungoni e na vhala u dzumbulula thounu na vhuḁipfi-ḁe? (2)
- 15.7 Ndi ufhio mulaedza muhulwane une muṅwali a tama ri tshi u dzhiela nṅha nga mafhungo a ḁirama iyi? (2)
- 15.8 Vhalani mutaladzi 19: (*U a mu kuvhatedza*). Ṭalutshedzani uri ndi ngani muṅwali a tshi khou shumisa ndango ya tshiḁidzhi nga ndila heyi? (2)

- 15.9 Mudzedze wa tshifhinga u na tshuṭhuwedzo-de kha vhuḍifari ha Vho-Piet mafhungoni e na vhala afho nṭha? (2)
- 15.10 Ndi ifhio ndivho ya muṇwali ya musi a tshi shumisa Khosikhulu Tshilwavhusiku sa mubvumbedzwa ḍiramani iyi? (2)
- 15.11 Ni a pfela vhuṭungu Vho-Ledia kha zwe zwa bvelela khavho musi ḍirama iyi i tshi swika magumoni? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 15.12 No vha ni tshi nga ita mini arali ho vha hu inwi Vho-Nyaphophi musi Mphelekedzeni a tshi vhuya hayani o rwiwa lu isaho lufuni? Bulani ZWIRARU. (3)
- [25]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 25
MARAGAGUṬE: 80